

פְּסָקֵי הַסְדוּר

סדר בדיקת חמץ

הַמְנַהֵג¹ לְהַנִּיחַ פְּתִיתֵי חֲמֵץ² קִשָּׁה³ זְמַן מֶה קֶדֶם הַבְּרִיקָה⁴, פְּדֵי שִׁמְצָאָם הַבּוֹדֵק⁵.
וְעַל פִּי הַקְּבֻלָּה⁶ יֵשׁ לְהַנִּיחַ עֲשָׂרָה פְּתִיתִין⁷.
וְקֶדֶם שְׂיִתְחִיל לְבָדֵק יִבְרָךְ⁸: "בְּרוּךְ כּו' עַל בְּעוֹר חֲמֵץ"⁹.

9. ואף שבשעה זו אינו מבערו עדיין, מכל מקום כיון שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל ומפקיר כל החמץ שנשאר בביתו שלא מצאו בבדיקה זו, הרי ביטול זה נקרא ביעור כדינו לחמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו בבדיקה, והחמץ הידוע לו הוא מצניעו עד למחר שיאכל ממנו עד שעה ה', והמותר מבערו מן העולם, וביעור זה שביום י"ד וביטול זה שבלייל י"ד אין מברכין עליהם כלום, והן נפטרים בברכה שבירך על הבדיקה שהיא תחילת הביעור, לפיכך מברכין עליהם "על ביעור חמץ" (שוע"ר סי' תלב ס"א).

ולמה אין מברכין על בדיקת חמץ שהוא מתחיל בה מיד? לפי שאין הבדיקה תכלית המצוה, שהרי מי שבדק ולא ביער את החמץ שמצא בבדיקה לא עשה ולא כלום, וכן אם לא ביטל חמצו אחר הבדיקה עדיין לא נגמרה מצות ביעור חמץ (שוע"ר שם ס"ב).

ולמה אין מברכין "שהחיינו" קודם הבדיקה, והרי היא מצוה הבאה מזמן לזמן? לפי שמצוה זו היא לצורך הרגל לתקן הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד, לפיכך היא נפטרת בברכת שהחיינו שמברכין ברגל בקידוש לילה (שוע"ר שם ס"ג).

1. ומנהגן של ישראל תורה היא (שוע"ר סי' תלב ס"א). בטעמי המנהג נאמרו טעמים שונים (ראה חק יעקב), ויש להוסיף עליהם: כדי שבביטול היום יוכל לומר "דחמיתיה", וגם שלא ישכח חובת ביעור ולא יצטרך לשרוף הכלי שלקח לבדיקה (הגדת הרבי).

2. בבית בכמה מקומות (שוע"ר שם).

3. שאינו מתפורר, שמא יתפורר ממנו מעט וישאר ממנו בבית בפסח (שם).

4. כלומר זמן קצר לפני הבדיקה. ונראה הטעם כדי "שלא יגררו ממנו עכברים או קטנים" (ע"פ שוע"ר שם).

5. משמע שלא הבדוק מניח את פתיתי החמץ.

מעיקר הדין אין צריך כלל להניח פתיתים הללו קודם בדיקה, שאף אם יבדוק הבדוק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו, לא בירך לבטלה, שכך המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא, ואם לא מצא אין בכך כלום, וכבר קיים המצוה כתיקונה (שוע"ר שם).

6. משנת חסידים. סידור האריז"ל.

7. בעשרה מקומות. והם כנגד עשר כתרין דמסאבותא.

8. כמו שמברכים על כל מצות עשה של דברי סופרים (שוע"ר סי' תלב ס"א).

וְצָרִיךְ לְחַפֵּשׂ לְאוֹר הַנֵּר¹⁰ בְּכָל הַמַּחְבֹּאוֹת¹¹, גַּם בְּפִדְיָהּ שֶׁבְּקִרְקָע¹².
 וְלֹא יִדְבַר בֵּין הַבְּרָכָה לְתַחֲלֵת הַבְּדִיקָה אֶפְלוּ מִעֲנִינֵי הַבְּדִיקָה¹³. וְנִכּוֹן שֶׁלֹּא יִשְׁיחוּ
 שֶׁלֹּא מִעֲנִינֵי הַבְּדִיקָה כֹּל זְמַן בְּדִיקָתוֹ¹⁴.
 וְיַעֲמִיד מִבְּנֵי בֵיתוֹ אֶצְלוֹ לְשִׁמְעַת הַבְּרָכָה¹⁵ שְׂיִבְדְּקוּ אִישׁ בְּמִקוֹמוֹ¹⁶, וְלֹא יִשְׁיחוּ
 בֵּינֵיהֶם¹⁷, וְיִזְהָרוּ לְבַדֵּק תַּחֲלָה בַחֲדָר הַסְּמוּד לְמָקוֹם שֶׁשָּׁמְעוּ הַבְּרָכָה¹⁸, וְלֹא יִלְכוּ
 לְבַדֵּק תַּכְּף אַחַר הַבְּרָכָה לְחֲדָר אַחֵר¹⁹.

א) רבנו בסידורו סמך על המובא בשו"ע
 ולא בא לחדש דינים, (ב) אכן יש כאן
 חידוש, ורבנו בסידורו סובר שלכתחילה
 מצוה לזכות את בני ביתו במצוה זו (שולחן
 המלך).

17. בין הברכה לבדיקה. ואם דברו אינם
 צריכים לברך על בדיקתם (שו"ע"ר סי'
 תלב ס"ט, עיין שם הטעם).
 18. כלומר, כל אחד ילך תחילה לחדר אחר
 הסמוך למקום הברכה, ולא לחדר
 רחוק. אך בחדר ששמעו הברכה מסתמא
 בודק הבעל הבית.
 19. שאינו סמוך למקום ששמעו הברכה.
 ובשו"ע"ר סי' תלב ס"ח כתב: "אבל לא
 ילכו מיד לבית אחר לבדוק, לפי שההליכה
 מבית לבית חשובה הפסק בין הברכה
 לתחלת עשיית המצוה, כמו שנתבאר בסימן
 ח"י, ובסימן ח סכ"ב ובקו"א סק"ה כותב
 במפורש שרק מבית לבית חשוב הפסק אך
 לא מתדר לחדר, ואילו כאן בסידור כותב
 שגם מתדר לחדר הוא הפסק. וצ"ע. וראה
 לשון שו"ע"ר סי' קסח ס"ז: "ממקום
 למקום". ויש להאריך בזה, ואכ"מ.

10. לפי שצריך לחפש בחורים וסדקים
 וחיפוש זה אי אפשר אלא לאור הנר
 (סי' תלא ס"ה). וצריך לבדוק בנר קטן של
 מצוה (סי' תלג ס"ח).
 11. מקומות מסתור.
 12. שיש לחוש שמא נפל ונתגלגל לשם
 מעט חמץ (סי' תלג ס"ח).
 13. סי' תלב ס"ו. ואם דבר שלא מעניני
 הבדיקה – יחזור ויברך, ואם דבר
 בעניני הבדיקה – לא יחזור לברך.
 14. שם ס"ז. ואם דבר – לא יחזור לברך.
 15. בשעה שמברך על בדיקתו ויכוין
 להוציאם בברכתו, והם יענו אמן אחר
 ברכתו, ויתכוונו לצאת בברכתו (שו"ע"ר סי'
 תלב ס"ח).
 16. והנה בשו"ע"ר שם כתב, שלכתחילה
 "נכון הדבר שיבדוק הוא בעצמו, שכן
 הוא בכל המצות מצוה בו יותר מבשלוחו",
 ורק "אם אינו יכול לטרוח בעצמו לבדוק
 בכל החדרים ובכל המקומות – יבדוק הוא
 חדר אחד", אזי "יעמיד מבני ביתו אצלו,
 ויתפזרו לבדוק איש איש למקומו". אך
 מלשון רבנו בסידורו משמע שלכתחילה
 יכול להעמיד מבני ביתו אצלו, ויש לומר:

וְאַחַר הַבְּדִיקָה יִזְהַר בְּחֻמֵּי שְׂמֹשִׁיר לְהַצְנִיעוֹ לְמַחֵר לְשִׁרְפָה²⁰ אוֹ לְאֲכִילָה²¹, לְשִׁמְרוֹ
שֶׁלֹּא יוֹלִיכוּהוּ אָנָּה וְאָנָּה²², שֶׁלֹּא יִתְפָּרַר וְיִתְגָּרַר²³ מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי תִינוּקוֹת אוֹ
עַכְבָּרִים²⁴.

וְגַם²⁵ צָרִיךְ לְבַטֵּל אַחַר הַבְּדִיקָה²⁶, וְיֹאמַר²⁷: "כָּל חֲמִירָא וְחֲמוּעָא²⁸ כּוּ".

אלא מדברי סופרים".
ולהעיר שבשוע"ר כתב "אחר הבדיקה מיד" וכאן השמיטו, משום שכאן כתב שתחילה צריך להצניע החמץ, ואם כן הביטול נעשה רק לאחר מכן.
27. עיקר הביטול הוא בלב, שישים בלבו כל חמץ שברשותו הרי הוא כאלו אינו ואינו חשוב כלום, והרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל, וכשגומר בלבו כך הרי הסיח דעתו מכל חמץ שברשותו ונעשה הפקר גמור (סי' תלד ס"ז). ונתקן נוסח הביטול בלשון ארמי, מפני עמי הארץ שאינם מבינים בלשון הקודש כי אם בלשון ארמי (שם ס"ח).
28. כל שאור וחמץ. והנה כשאומר הביטול בלשון הקודש צריך להזכיר חמץ ושאור, שיאמר כל חמץ ושאור שיש ברשותי כו', אבל כשמבטל בלשון ארמי אין צריך להזכיר, כי חמירא כולל חמץ ושאור, שאף החמץ נקרא חמירא לפעמים, ומ"מ ראוי לכל מדקדק במעשיו שלא יסמוך על זה, ויזכיר שניהם בפירוש אף שמבטל בלשון ארמי, שיאמר כל חמירא וחמיעא דאיכא וכו' (שם ס"ט). ומה שמקדים "חמירא" ל"חמיעא", יש לומר משום ש"חמירא" הוא שם כללי שכולל גם חמץ, ומועיל מעיקר הדין, ואילו "חמיעא" נזכר רק כתוספת, כדי לפרט יותר.

20. וכן כתב בשוע"ר סי' תלד ס"א.
21. בשוע"ר שם ס"ב כתב שהחמץ המוכן לאכילה למחר צריך להצניע לפני הבדיקה, משום החשש שמא תוך כדי הבדיקה יגררו ממנו עכברים ויצטרך לחזור ולבדוק אם ראה שאכן גרוהו עכבים, אך נראה שבסידור לא חש לחשש רחוק זה.
22. בחדרים הבדוקים (שוע"ר שם ס"ג).
23. מלשון גרירה. כלומר, השמירה כוללת: (א) שלא יוליכו את החמץ בחדרים הבדוקים, (ב) שלא יתפורר, (ג) שלא יגררו אותו (קטנים או עכברים) למקום אחר.
24. ולכן יש להצניעו בתיבה וכיוצא בה, מקום שאין העכברים והתינוקות יכולים ליטול משם (שוע"ר שם ס"א).
25. תיבת "וגם" מוסבת על "הבדיקה", כלומר בנוסף לבדיקה צריך גם לבטל.
26. בשוע"ר סי' תלד ס"ו: "ואחר הבדיקה מיד יבטל כל חמץ שיש בכל גבולו שלא מצאו בבדיקה, וביטול זה תקנת חכמים היא". ותקנוהו: "לפי שחששו שמא נשארה גלוסקא יפה של חמץ באחד מן הזוויות.. שלא מצאה בבדיקה.. ויש לחוש שמא ימצאנה בפסח ויעבור עליה בכל יראה ובבל ימצא", אם לא יבערנה מיד, "אבל כשביטל כל חמץ שלא מצאו בבדיקה אף אם ימצא גלוסקא בפסח ולא יבערנה מיד – לא יעבור עליה בכל יראה מן התורה

בְּיוֹם י"ד בְּשַׁעָה ה' 29 יַעֲשֶׂה לוֹ מְדוּרָה בְּפָנָי עֲצָמוֹ 30 וַיִּשְׂרְפֶנּוּ 31 וַיִּבְטְלוּ 32, וּבְכַפּוּל הַיּוֹם יֹאמְרוּ: "כָּל חֲמִירָא כּוּ" 33.

וַיֵּשׁ לְשַׂרְף עֲשָׂרָה פְּתִיתִין 34. וּבְשַׁעַת שְׂרַפַת הַחֲמִיץ יֹאמְרוּ זֶה: "יְהִי רְצוֹן כּוּ".

ימצא) טעון שריפה. לפיכך המנהג לשורפו (אף שמבערו בשעה חמישית).

32. לפי שיש לחוש שמא נתגלגל כזית מחמץ זה שאכל ממנו עד שעה ה' ונפל לאחד מן החורים או לאחת מן הזויות, וכשיגיע הפסח ימצאנו ויעבור עליו בבל יראה ובל ימצא (אם ישהה מעט קודם שיתעסק בביעורו), לפיכך נכון הדבר שבשעה שהוא מבער החמץ מביתו שיחזור ויבטל פעם שנית כל חמץ שיש ברשותו, וכיון שהוא צריך לבטל בשעת הביעור, צריך הוא לזוהר ולבער קודם שתיגיע שעה ששית, שמתחלת שעה ו' ואילך אין בידו לבטלו (שוע"ר סי' תלד סעי' יא"ב).

הביטול הוא אחר השריפה, והוא ע"פ המובא בשוע"ר סי' תלד ס"ד: "טוב לזוהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבער תחלה מן ביתו כל החמץ הידוע לו, כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו".

33. ויאמר "דחזיתיה ודלא חזיתיה, דבערתיה ודלא בערתיה וכו'", שהרי מבטל הכל (שם).

34. כלומר, גם בשריפה צריך להיות עשרה פתיתים (הגדת הרבי, וש"נ).

29. כיון שהוא צריך לבטל בשעת הביעור, צריך הוא לזוהר ולבער קודם שתיגיע שעה ששית, שמתחלת שעה ו' ואילך אין בידו לבטלו (סי' תלד ס"ב). בסי' תמה ס"א כתב "בסוף ה'", אך מלשונו כאן משמע ש"סוף ה'" אינו בדוקא.

30. כשמבערו קודם שעה ששית שהוא מותר בהנאה, אין צריך לעשות לו מדורה בפני עצמו, אלא מותר להסיק בו התנור ולבשל עליו, ומכל מקום נוהגין לעשות לו מדורה בפני עצמו אפילו כששורפין אותו קודם שהגיעה שעה ששית (סי' תמה ס"א), אטו שורפו לאחר זמן איסור הנאתו (ב"י. הגדת הרבי).

31. כשמבער החמץ קודם שעה ששית אינו צריך לבערו מן העולם לגמרי, אלא די לו במה שמבערו מרשותו, דהיינו שימכרנו לנכרי או יתנו לו במתנה גמורה, וכן אם קודם שהגיע זמן הביעור הוציא החמץ מרשותו והפקירו והניחו במקום שהוא מופקר לכל כגון בדרכים וברחובות (סי' תמה ס"א). אך לפי שיש אומרים שהחמץ שצריך לבערו מן העולם לגמרי אין ביעורו אלא בשריפה, שאנו למידין מותר מה נותר ישנו בבל תותירו וטעון שריפה, אף חמץ שישנו בבל תותר (פירוש בל יראה ובל

סדר הגדה³⁵

יִסְדֵּר עַל שְׁלַחֲנוֹ³⁶ קְעָרָה בְּגו' מִצוֹת³⁷ מִנְחִים זֶה עַל זֶה³⁸: הַיִּשְׂרָאֵל, וְעָלוּ הַלֵּוֹי, וְעָלוּ הַכֹּהֵן³⁹, וְעָלוּ לְיָמִין הַזְּרוּעַ⁴⁰, וּכְנָגְדוֹ לְשִׁמְאֵל הַבִּיצָה⁴¹, תַּחְתֵּיהֶם בְּאֲמִצֵּעַ הַמְּרוֹר⁴², וְתַחַת הַזְּרוּעַ הַחֲרֹסֶת⁴³, וּכְנָגְדוֹ תַּחַת הַבִּיצָה הַפְּרָפֶס, וְתַחַת הַמְּרוֹר הַחֲזֵרֶת⁴⁴ שְׁעוֹשֵׂין בּוֹרֵךְ⁴⁵.

להביא גם את הפסח בשעת אמירת ההגדה, ועכשיו שחרב בית המקדש תיקנו חכמים שיהיו על השולחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, וכבר נהגו מדורות הראשונים שהבשר יהיה מפרק הנקרא זרוע, לזכר שגאלם הקב"ה בזרוע נטויה, והשני יהיה ביצה, לפי שהוא ביעא בלשון ארמי, כלומר דבעא רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרממא, ויכול לעשותן בין צלויין בין מבושלין מעיקר הדין (שוע"ר סי' תעג ס"כ). והמנהג לבשל הביצה עד שתתקשה (הגדת הרבי).
42. כעין סגול (שוע"ר שם סכ"ו). המרור באמצע מורה על רחמים (תפארת), כי מרירות הנפש מעוררת המשכת רחמים (הגדת הרבי, וש"נ).
43. זכר לטיט שנשתעבדו בו אבותינו במצרים, לכך צריך להיות על השולחן בשעה שמספר שעבוד מצרים (שוע"ר שם).
44. כעין סגול שני (שוע"ר שם).
45. לעיל כתב מרור וכאן חזרת (ובשוע"ר שם סכ"ו): "המרור של כריכה", ונראה לומר שהשינוי הוא רק בשם (והוא ע"פ סוד), אך בשניהם לוקחים מרור. ומנהגנו ליקח חזרת (חסה) ותמכא (חריין), הן למרור והן לכורך (הגדת הרבי)

35. על שם "והגדת לבנך". ויש מפרשים מלשון "הגדתי היום", לשון הודאה ושבח להקב"ה (אבודרהם, הובא בהגדת הרבי).
36. משמע לפני קידוש (הגדת הרבי), ודלא כמו שכתוב בשוע"ר סי' תעג סכ"ה אחרי קידוש.
37. כדי לומר עליהם ההגדה, שנאמר "לחם עוני", ודרשו חכמים: לחם שעונין עליו דברים הרבה, דהיינו אמירת ההגדה, ועוד נאמר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה וגו'", בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך (שוע"ר שם ס"כ).
38. בהפסק מפה בין מצה למצה (הגדת הרבי, וש"נ).
39. וכ"כ כתב בשוע"ר שם סכ"ו: "כהן מלמעלה ולוי תחתיו וישראל תחתיו", אלא ששם הוא ר"ת כל"י, ואילו כאן בסידור נקט ר"ת יל"ך. המצות רומזים לכלים ומה שמניחים עליהם רומזים לאורות (ע"פ הגדת הרבי).
40. משמע אפילו של עוף. אך בשוע"ר שם: "של טלה". והמנהג לקחת חלק מצואר עוף, כדי שלא יהיה שום דמיון לקרבן פסח (הגדת הרבי).
41. בזמן שבית המקדש קיים היה צריך

סימן סדר של פסח:

קדש. ורחץ⁴⁶. כרפס. יחין. מוגיד. רחצה. מוציא. מצה. מרור. כורף. שלחן עורך.
צפון. ברוך⁴⁷. הלל. נרצה.
קדש⁴⁸.

בשחל יום טוב בשבת אומרים תחלה "יום הששי"⁴⁹.
במוצאי שבת מקדשין⁵⁰ יקנה"ז: יין. קדוש. גר⁵¹. הבדלה. זמן.
שותה הכוס⁵² בשיבה⁵³ בהסבת שמאל⁵⁴ דרך חרות⁵⁵.

תעג ס"ו).
52. כולו, ובבת אחת (הגדת הרבי, וש"נ).
אך מעיקר הדין בג' כוסות הראשונים
די בשתיית רוב רביעית (בבת אחת, ואם
שתה בהפסקות יצא, רק שלא ישהה יותר
מכדי שתיית שיעור רביעית). אך הכוס
האחרון צריך לשתות רביעית, בשביל
לברך עליו ברכה אחרונה (שוע"ר סי' תעב
ס"כ).
53. משמע קצת שהקידוש אינו בשיבה,
אלא בעמידה, וכן מובא בספר
המנהגים שמקדשים בליל שבת ויו"ט
בעמידה, ודלא כמו שכתב בשו"ע שלו סי'
סי' רעא סי"ז וסי' תעג ס"ח.
54. יטה על צדו השמאלית, ולא על
הימנית, שאין דרך הסיבה בכך, שהרי
צריך לאכול בימין, ועוד שאם יסב בימין
יוכל לבוא לידי סכנה לפי שהושט הוא
בימין והקנה בשמאל ואם יטה על ימינו
יהיה הושט מלמטה וקנה מלמעלה ויהא
נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו ויכנס
המאכל דרך הקנה ויבוא לידי סכנה,
ולפיכך אף מי שהוא איטר שדרכו לאכול
בשמאל, יסב על שמאלו שהוא שמאל כל
אדם (שוע"ר סי' תעב ס"ט).
55. ולא יטה על גבו ולא על פניו, שאין
זה דרך חירות (שוע"ר שם).

46. זהו הסימן היחיד עם ו' החיבור, כי כל
הסימנים הם עם שתי תנועות בלבד,
מלבד "רחץ", לכן נוסף ו' החיבור כדי
שתהינה שתי תנועות. טעם נוסף: רק שני
הסימנים הראשונים הם בלשון ציווי, וכל
השאר בלשון סיפור דברים (והטעם הוא על
פי קבלה), ולכן רק הסימן השני הוא בו'
החיבור (הגדת הרבי).
47. בלשון סיפור דברים, ולא ברוך בלשון
ציווי, כאמור לעיל שרק שני הסימנים
הראשונים בלשון ציווי.
48. מנהגנו לקדש בעמידה (הגדת הרבי).
49. כשחל בשבת נוהגין לומר "ויכולו"
קודם הקידוש, כדי להוציא בניו ובני
ביתו שלא היו בבית הכנסת ולא שמעו
כשאמרו הציבור ויכולו אחר התפלה
(שוע"ר סי' תעג ס"ה). ומתחילים "יום
הששי [ויכולו השמים]", שנרמז השם
בראשי תיבות (שוע"ר סי' רעא סי"ט).
50. דייק לכתוב "מקדשין" כי בעיקרו זה
קידוש, וההבדלה טפלה לקידוש (ראה
שוע"ר סי' רצו סי"א).
51. ואין מקרבים הנרות ולא מביטים
בצפרניים, אלא מביטים על הנרות
בשעת הברכה (הגדת הרבי). ואין מברכים
על הבשמים, משום שתענוג יום טוב
ושמחתו משיבים את הנפש (שוע"ר סי'

וְרַחֵן. וְנוֹטֵל יָדָיו וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ.⁵⁶

פְּרָפֶס.⁵⁷ נוֹטֵל פְּחוֹת מְפוֹיֹת⁵⁸ פְּרָפֶס וְיִטְבֵּל בְּמֵי מֶלַח⁵⁹ אוֹ הַמָּוֶן⁶⁰, וְיִבְרֹךְ: "בְּרוּךְ כּוֹ בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה". יִכּוֹן לְהוֹצִיא גַם הַמְרוֹר בְּבִרְכָה זוֹ.⁶¹

יַחַץ. וְיִקַּח מִצֵּה הָאֲמֻצָּעִית וּפּוֹרְסָה לְשָׁנִים⁶², חֶלֶק אֶחָד גְּדוֹל מְחַבְרוֹ, וְחֶלֶק הַגְּדוֹל יָנִיחַ לְאִפְיֻקוּמָן⁶³, וְתִקְטָן מְנִיחַ בֵּין הַב' מִצּוֹת⁶⁴.

חכמים (שוע"ר סי' תעג סעי' יד-טו).

60. בשוע"ר: בחומץ או במי מלח.

61. ואין אמירת ההגדה וההלל וכו' חשובים הפסק והיסח הדעת (הגדת

הרבי משוע"ר סי' תעד ס"א). ויכוין גם

להוציא המרור של כורך. בכרפס לא ציין

אם צריך הסיבה, ולדעת רוב הפוסקים אין

צריך הסיבה. לאחר אכילת כרפס לא

מחזירים הנשאר מהכרפס לקערה, ומכאן

ואילך אין על הקערה אלא חמשה דברים

(הגדת הרבי).

62. פורס המצה כשהיא מכוסה בתוך

המפה (הגדת הרבי).

63. שאפיקומן היא מצוה חשובה שהוא

לנו במקום הפסח (שוע"ר סי' תעג

סל"ה). ונוהגין להצניעו תחת המפה, זכר

ל"משארותם צרורות בשמלותם" (שוע"ר

שם). ונוהגים להניחו בין הכרים, שלא יבא

לאכלו בתוך הסעודה (הגדת הרבי, וש"נ).

64. כדי לומר עליו ההגדה, לפי שצריך

לומר ההגדה על מצה הראוי לצאת בה

ידי חובתו, שנאמר "לחם עוני", ודרשו

חכמים שעונין עליו דברים הרבה, ומתוך

שנאמר "לחם עני" חסר וא"ו, דרשו חכמים

לחם עני, מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן

בפרוסה, שהמצה שיוצא בה ידי חובתו לא

תהיה שלימה אלא פרוסה, ועליה יאמר

ההגדה (שוע"ר שם סל"ו).

56. קודם שמתבל הירק בחומץ או במי

מלח צריך ליטול ידיו בלא ברכה, שכל

דבר שטיבולו במשקה צריך נטילה בלא

ברכה, כי ספק ברכות להקל (שוע"ר סי'

תעג ס"ט. סי' קנח ס"ג). ואף מי שלא נזהר

בזה כל השנה, נוטל ידיו, כאחד משאר

שינויים שעושים בלילה זה כדי שישאלו

(חק יעקב. הגדת הרבי).

57. נוטריקון ס' פרך, כלומר ס' רבוא עבדו

עבודת פרך (שוע"ר סי' תעג סט"ז).

וצריך שיהא הירק ממני ירקות שברכתן

היא "בורא פרי האדמה" כשאוכלן חיים

(שם ס"ג). ומנהג חב"ד ליקח בצל לכרפס

(הגדת הרבי).

58. כי גם בזה דיו להתמיה התינוקות, ואז

לכל הדעות לא יתחייב לברך אחריו

"בורא נפשות", כדי שיוכל לפטור בברכתו

גם את המרור (ע"פ שוע"ר סי' תעג סעי'

טו, יח. הגדת הרבי).

59. כדי להתמיה את התינוקות, שיראו

שינוי, שאוכלין ירקות בטיבול שאין

דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות

השנה, וישאלו על שינוי זה, שאמירת

ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על

שאלות ששאלוהו, שנאמר "כי ישאלך בנך

וגו' ואמרת לבנך עבדים היינו וגו'". ואף

מי שיושב יחידי ואין לפניו תינוקות

שישאלו אותו, חייב בטיבול זה, שלא חלקו

מגיד. ומגביה הקערה שיש בה המצות⁶⁵ ויאמר: "הא⁶⁶ לחמא כו".
 מסלקין הקערה עם המצות לצד אחר⁶⁷ ומזגין פוס ב'⁶⁸, וכאן הבן שואל "מה
 נשתנה"⁶⁹.
 ומחזירין הקערה⁷⁰ ומזגין מקצת הפת⁷¹, ואומרים "עבדים וכו".

כדי שישאלו התינוקות למה שותין כוס שני
 קודם הסעודה, שאין דרך לשתות כן בכל
 ימות השנה, ועל ידי כך יתעוררו לשאול גם
 כן שאר השאלות, "מה נשתנה וכו". ואם
 אין דעת בבן לשאול, הרי אביו חייב ללמדו
 לשאול "מה נשתנה כו", ואם אין לו בן
 הרי אשתו חייבת לשאול אותו, ואם אין לו
 אשה הוא שואל את עצמו "מה נשתנה כו"
 (שוע"ר שם ס"מ).

70. לפי שצריך לומר ההגדה על מצה
 ומרור וחרוסת ושני תבשילין (שוע"ר
 שם).

71. לפני כן כתב "המצות" וכאן דייק
 לכתוב הפת, כי כוונתו על המצה
 האמצעית החצויה (ונקראת "פת", מלשון
 "פתות אותה פתים"), והיא הנקראת "לחם
 עני", כדלעיל, ואמירת ההגדה עיקרה על
 מצה זו.

ומה שמגלים רק מקצתה ולא כולה, יש
 לומר משום שאמירת ההגדה היא גם על
 כוס שני שמוזגים אותה בתחילה, וכדי
 שלא יראה הפת בולתו כנגד היין, לכן
 מכסים רובה ומגלים רק מקצתה
 (אתפשטותא דמשה). ויש לומר שזהו טעם
 נוסף שנקט כאן "פת" ולא מצה, כי זהו
 הלשון המובא בענין זה "שלא יראה הפת
 בולתו", ובכך רמז לטעם שמגלים רק
 מקצת הפת.

65. ויכול להגביה עם כל הדברים שעליה
 (שוע"ר שם). בבית הרב אין מגביהים
 הקערה אלא מגלים מקצת המצות (הגדת
 הרבי).

66. כן הוא (בציר"י) במשנת חסידים
 ובסידור האריו"ל. ופירושו: זה
 (והכוונה: דוגמת זה). ומצינו בכתוב "הא"
 בניקוד כזה (בראשית מז, כג), אך
 במשמעות הנה (הגדת הרבי).

67. בשוע"ר שם ס"ח כתב: "נהגו לעקור
 הקערה שבה המצות מלפני בעל הבית
 האומר ההגדה ולהניחו בסוף השלחן כאלו
 כבר אכלו, כדי שישאלו התינוקות [למה
 מסירין המצות ועדיין לא אכלנו, ועל ידי כן
 יתעוררו לשאול גם כן שאר השאלות, מה
 נשתנה כו]". ובהמשך כותב: "ועכשיו אין
 נוהגין אפילו בעקירת הקערה, לפי
 שהתינוקות יודעין שעיקר האכילה לא
 תהיה ממצות אלו שבקערה, ולפיכך לא
 ישאלו כלום כשיסירן מעל השולחן". אך
 כאן בסידורו כותב רבנו שכן יש לסלק
 הקערה "לצד אחר".

68. ואין צריך שטיפה והדחה, שהרי שטפו
 והדיחו קודם הקידוש (שוע"ר שם
 סל"ט).

69. אף שאין צריך לאחוז הכוס בידו עד
 שיגיע ל"לפניך", אף על פי כן צריך
 למזוג מיד קודם התחלת אמירת ההגדה,

צָרִיךְ⁷² לְהַגְבִּיחַ הַכּוֹס וְלִכְפֹּת הַפֶּת⁷³ [בַּעַת אֲמִירַת "וְהִיא שְׁעֵמְדָה"], בֶּן פֶּתַב הָאֶרֶץ וְזוֹ⁷⁴, [וְאַחַר כֵּן] יַעֲמִיד הַכּוֹס וַיִּגְלַח הַפֶּת⁷⁵.

בְּאֲמִירַת "דָּם וְאֵשׁ וְתַמְרוֹת עֵשֶׂן" יִשְׁפֹךְ ג' שְׁפִיכוֹת. וְאִין לְמַל בְּאֶצְבַּע לְשִׁפְךָ, כִּי אִם בְּכּוֹס עֲצָמוֹ⁷⁶. וְיִשְׁפֹךְ לְתוֹךְ כְּלֵי שְׁבוּר.

(וַיְכּוֹן שֶׁהַכּוֹס הוּא סוּד הַמְּלָכוֹת, וְשׁוֹפֵךְ מִתֵּינן שְׁבֵתוֹכוֹ, סוּד הָאָף וְהַנְּעָם שְׁבֵתָה, עַל יְדֵי כַח הַבְּיָנָה⁷⁷, לְתוֹךְ כְּלֵי שְׁבוּר, סוּד הַקְּלָפָה שְׁנִקְרָאת "אֶרֶר").

בְּאֲמִירַת עֵשֶׂר מִכּוֹת יִשְׁפֹךְ עֵשֶׂר שְׁפִיכוֹת⁷⁸ מִהַכּוֹס עֲצָמוֹ כַּנֶּ"ל (וַיְכּוֹן בְּשִׁפְכָה גַם כַּנֶּ"ל) וְמָה שְׁנִשְׁאָר בְּכּוֹס (נִעְשָׂה סוּד "יַיִן הַמְּשֻׁמָּח", לְכֵן) לֹא יִשְׁפֹךְ, אֲלָא יוֹסִיף יַיִן.

נוֹטֵל הַפְּרוּסָה בְּיָדוֹ⁷⁹ וַיֹּאמֶר: "מִצָּה זוֹ כוֹ".

נוֹטֵל הַמְּרוֹר בְּיָדוֹ⁸⁰ וַיֹּאמֶר: "מְרוֹר זֶה כוֹ"⁸¹.

יִכְסֶה אֶת הַפֶּת⁸² וַיִּגְבִּיחַ אֶת הַכּוֹס וַיֹּאמֶר⁸³ ["לְפִיכֶךָ כוֹ"].

72. בשו"ע ר"ס' תעג סמ"ד כתב: "יש נוהגין".

73. שלא יראה הפת בושתו כשנוטלין הכוס (שוע"ר שם). כלומר, שאומרים חלק זה על היין ולא על הפת. ולכן יש להקדים כיסוי הפת להגבת הכוס, ומה שנקט הגבחה הכוס תחילה, כי זהו עיקר החידוש כאן (הגדת הרבי).

74. סידור האריז"ל. ודייק רבנו לציין שכן כתב האריז"ל, לומר שענין זה הוא רק על פי קבלה, שכן על פי נגלה אין זו "שירה" הנאמרת על היין (ע"פ הגדת הרבי).

75. מקצת הפת כבתחילה.

76. בשו"ע ר"ס שם סנ"א: "ונוהגין לזרוק מעט מן הכוס באצבעו הסמוך לגודל שהוא נקרא אצבע סתם, רמז על מה שכתוב אצבע אלהים היא. ויש נוהגין לזרוק באצבע הנקרא קמיצה, לפי שבאצבע זו הכה הקב"ה למצרים. ויש נוהגין מטעם הידוע להם לזרוק מן הכוס עצמו שלא על ידי אצבע".

77. מוסב על "ושופך", כלומר שופך ע"י

כח הביניה (הגדת הרבי).

78. וכן [ג' שפיכות] כשמזכירן בכלל, דהיינו דצ"ך עד"ש באח"ב [וצ"ע שלא הזכיר בסידור – הגדת הרבי], סך הכל י"ו פעמים, כנגד חרבו של הקב"ה שנקראת יוה"ך, והוא מלאך הממונה על הנקמה (שוע"ר שם).

79. בשו"ע ר"ס שם סמ"ה: "צריך להגביח המצה להראותה להמסובין שתחבב המצוה עליהם, ויש להגביח האמצעית הפרוסה, שהיא נקראת לחם עוני ובה הוא יוצא ידי חובתו".

80. בשו"ע ר"ס שם: "וכן כשיגיע למרוז זה צריך להגביח המרוז להראותו למסובין".

81. אבל כשיאמר "פסח שהיו אבותינו כו", לא יגביח התבשיל שבקערה שהוא זכר לפסח, שלא יהא נראה כאלו הקדישו לכך (שוע"ר שם).

82. שלא יראה בושתו (שוע"ר סמ"ד).

83. כ"ה בנוסח דפו"ר. ואינו כותב עד מתי יגביח הכוס, ובפשטות משמע עד סיום

נוטל הכוס בידו⁸⁴ ומברך⁸⁵, וְשׁוֹתָהּ בְּהִסָּבָה.
 רְחִצָּהּ. וְאַחַר כֵּן⁸⁶ נוטל ידיו ומברך "על נטילת ידים"⁸⁷.
 מוֹצִיא. וְיִקַּח הַמַּצּוֹת כְּסֵדֶר שֶׁהֵנִיחָם, הַפְּרוּסָה בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׁלֵמוֹת⁸⁸, וְיֹאחֲזֵם בְּיָדוֹ⁸⁹
 וְיִבְרַךְ⁹⁰: "בְּרוּךְ כּוֹ' הַמוֹצִיא כּוֹ'".

כי אם אחר כוס האחרון (שוע"ר סי' תעד
 ס"ב"ג).

86. צ"ע הכלל מתי מוסיף "ואח"כ" ומתי
 לא (הגדת הרבי).

87. אף שנטל ידיו לצורך טיבול הירקות,
 צריך לחזור וליטול ידיו לסעודה
 ולברך "על נטילת ידים" אחר גמר ההגדה
 וההלל, לפי שבשעת אמירת ההגדה וההלל
 הסיח דעתו משמירת ידיו, ויש לחוש שמא
 נגע במקום הטינופת, שהידים עסקניות הן
 (שוע"ר סי' תעה ס"א).

88. שתיים בשביל לחם משנה כבכל יו"ט,
 והחצי הנוסף בשביל "לחם עני",
 שתהא המצה פרוסה כדרכו של עני (שוע"ר
 סי' תעה ס"ג). ולא יניח הפרוסה למעלה
 [על אף חשיבותה], לפי שבתחילה צריך
 לברך "המוציא" ואח"כ "על אכילת מצה",
 וברכת "המוציא" היא על השלימה וברכת
 "על אכילת מצה" היא על הפרוסה, ואם
 הפרוסה תהיה מלמעלה יצטרך לעבור על
 המצות כשיברך "המוציא" בתחילה
 (שוע"ר שם ס"ד).

89. ביד ימין, כי כל דבר שמברכים עליו
 צריך לאחוז בימין (שוע"ר סי' קסז
 ס"ז). והמנהג בפועל שאוחזים בשתי ידים
 (וראה גם שוע"ר שם).

90. וכן כתב בשוע"ר סי' תעה ס"ד:
 "וצריך שיאחז שתי השלימות בידו
 בשעת ברכת המוציא, והפרוסה תהיה בין
 שתי השלימות".

הברכה. אך מסיום לשונו אח"כ: "נוטל
 הכוס בידו ומברך", משמע שאוחזו רק
 בשעת אמירת "לפיכך", ולא בזמן אמירת
 ההלל. אך הצ"צ הוסיף בכת"ק: "ואוחזו
 בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו". וכן
 מפורש בשוע"ר סי' תעג סמ"ד: "נוהגין
 להגביה כל אחד כוסו ולאחוז בידו עד
 שחותם גאל ישראל". אך למעשה מנהגנו:
 להגביה הכוס עד "ונאמר לפניו הללויה",
 ומעמיד על השולחן [בזמן אמירת תחילת
 ההלל], וחוזר ומגביה לברכת "אשר גאלנו"
 (הגדת הרבי).

84. כ"ה בנוסח דפו"ר. משמעות הדברים
 שבתחילה מגביה הכוס בזמן אמירת
 "לפיכך", ואח"כ בזמן אמירת ההלל עד
 סוף הברכה מניח הכוס על השולחן, ואח"כ
 בזמן ברכת הגפן שוב נוטל הכוס בידו. או
 יש לומר שאמנם מגביה הכוס עד סוף
 ברכת ההלל, אך בזמן ברכת הגפן אינו
 מגביה הכוס אלא רק נוטלו בידו. גם יש
 לומר, שבזמן אמירת "לפיכך" רק האומר
 ההגדה מגביה הכוס, ואילו בזמן ברכת
 הגפן כולם נוטלים הכוס בידיהם. ועצ"ע.

85. נוהגין לברך גם על כוס וכוס, לפי שד'
 כוסות אלו תקנו חכמים לשתותם דרך
 חירות, וכל אחד ואחד הוא חירות ומצוה
 בפני עצמה, ולפיכך אינן מצטרפין זה עם
 זה להפטר בברכה אחת, אלא צריך לברך
 על כל אחד ואחד בפני עצמו. אבל ברכה
 האחרונה על היין, אין לברך אחר שום כוס,

מִצָּה⁹¹. וְלֹא יִבְצַע מִהֶן, אֲלֵא יִנִּיחַ הַמִּצָּה הַשְּׁלִישִׁית לְהַשְׁמֵט מִיָּדוֹ⁹², וַיִּבְרַךְ עַל הַפְּרוּסָה עִם הָעֲלִיוֹנָה⁹³, מִרְּם יִשְׁבְּרִם⁹⁴, בְּרִכָּה זוֹ⁹⁵. וַיִּבְּרַךְ לְפָנָיו⁹⁶ גַּם בֵּן אֲכִילַת הַכֶּרִיכָה שֶׁמִּמִּצָּה הַשְּׁלִישִׁית⁹⁷, וְגַם אֲכִילַת הָאֶפִיקוֹמֹן וְיִמְרָה בְּבִרְכָה זוֹ⁹⁸: "בְּרוּךְ כּוֹ' עַל אֲכִילַת מִצָּה".

וְאַחַר כֵּן יִבְצַע כּוֹזֵית⁹⁹ מִכֹּל אַחַת¹⁰⁰ מִשְּׁתֵּיהֶן¹⁰¹, וַיֹּאכְלֵם¹⁰² בְּיַחַד¹⁰³ וּבְהֶסְמָה.

זו לפי דעת הלל, ואם עבר ושח אין צריך לחזור ולברך על כריכה זו, שמא הלכה כחביריו (שוע"ר שם ס"ח).

98. ולכן יש נזהרין שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך "על אכילת מצה" עד שיאכל האפיקומן, כדי שתעלה ברכה זו גם לאכילת אפיקומן, וחומרא יתירא היא (שוע"ר שם). ואכן בבית הרב לא נזהרו בהפסק שיחה בזה (הגדת הרבי).

99. שיעור כזית במצה הוא כחצי ביצה, כיון שחיובו מן התורה משערים בו כדעה המחמירה יותר בכזית (ראה שוע"ר ס' תפ"ב). ואם יש חלל במצה אין החלל מצטרף לכזית, וצריך למעכו (שוע"ר שם ס"ב).

100. כזית מהעליונה השלימה וכזית מהפרוסה. ואף שבשביל ברכת "המוציא" בלבד אין צריך לבצוע כזית, אך כיון שבשביל ברכת "על אכילת מצה" צריך לבצוע כזית, ויש האומרים שברכת "על אכילת מצה" היא על השלימה העליונה, ויש אומרים (וכן עיקר להלכה) שברכת "על אכילת מצה" היא על הפרוסה, לכן צריך לבצוע כזית מזו וכזית מזו (שוע"ר שם).

101. ולא מהשלישית.

102. ואינו טובל במלח, מפני חיוב מצה, לצאת ידי חובתו במצה שאין עמה תערובת טעם אחר כלל (שוע"ר שם ס"י).

103. דהיינו שיכניסם לפיו בבת אחת, שאם יאכל מתחלה את הכזית של

91. חיוב אכילת מצה בלילה הראשון אף בזמן הזה הוא מן התורה, שנאמר "בערב תאכלו מצות", ולא הוזכר שם פסח (שוע"ר שם ס"ט"ו).

92. מאליו, ולא שיניחנו בידו, כנראה משום חשש הפסק. ובשוע"ר ס' תעה ס"ה כתב: "ולאחר שגמר ברכת המוציא יש להשמיט השלישית השלימה מן ידו".

93. ובשוע"ר שם כתב הלכה זו בטעמה: "ולא ישמיט מידו מצה השלימה העליונה קודם ברכת על אכילת מצה, ואין צריך לומר שלא יבצע ממנה כלום עד לאחר גמר ברכת על אכילת מצה, לפי שיש אומרים שברכת המוציא היא על הפרוסה שהיא לחם עני, וברכת על אכילת מצה היא על השלימה, לפיכך טוב לצאת ידי שניהם, ולברך בתחלה שתי ברכות אלו, ואחר כך יבצע כזית מהעליונה השלימה וכזית מהפרוסה".

94. אף שכבר כתב לעיל "ולא יבצע מהן", כאן מוסיף שלא ישבור מהם לאחר שהניח המצה שלישית אלא לאחר גמר הברכה, וכ"ה בשוע"ר המובא בהערה שלפני זה.

95. "על אכילת מצה".

96. להעיר שבשולחנו לא כתב רבנו במפורש לכיון כן, אבל כן משמעות דבריו מהמובא בהערה הבאה.

97. ולכן צריך לזהר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך על אכילת מצה עד שיאכל כריכה זו, כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה

מָרוֹר¹⁰⁴. וְאַחַר כֵּן יִקַּח כַּזַּיִת מְרוֹר¹⁰⁵ וְיִטְבֵּל בְּחֶרֶסֶת¹⁰⁶, וְיִנְעַר הַחֶרֶסֶת מֵעָלָיו, כְּדִי
שֶׁלֹא יִתְפַּטֵּל טַעַם הַמְרוֹרוֹת¹⁰⁷, וְיִבְרַךְ¹⁰⁸ בְּרִכָּה זוֹ¹⁰⁹: "בְּרוּךְ כו' עַל אֲכִילַת מְרוֹר".
וְיִאֲכַלְנוּ¹¹⁰ בְּלֵי הַסֶּבֶת¹¹¹.

105. שיעור כזית מרור הוא פחות מעט משליש ביצה, כיון שחיובו מדרבנן מקילים בו לחשב בו לפי השיעור הקטן בכזית (ראה שו"ע סי' תפו ס"א). וצריך לזהר כשמשער כזית בירקות שיוצא בהם ידי חובת מרור, שימעך האויר שבין עלי הירקות, וישער שיעור כזית בירקות עצמם ולא באויר שביניהם (שוע"ר שם ס"ג).

106. מקצתו, משום מצוה שהוא זכר לטיט (שווע"ר סי' תעה סי"א).

107. בשוע"ר שם סי"ב: "וכשהוא מטבלו בחרוסת יזהר להוציאו מיד, ולא ישהנו בתוכו, שמא יתבטל טעם מרירתו על ידי הקיוהא שבחרוסת, ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו מיד לאחר הטיבול". ובסידורו כאן השמיט רבנו תיבת "מיד".

108. ולא יברך קודם הטיבול, לפי שיש לתכוף הברכה לעשיית המצוה, דהיינו האכילה, בכל מה שאפשר (שווע"ר שם). וצריך לכוין לפטור בברכה זו גם את המרור של הכורך (כמ"ש בשוע"ר), וצ"ע שלא העתיקו בסידורו (הגדת הרבי).

109. נראה שבא למעט שלא יברך על מצות החרוסת (הגדת הרבי), וכמבואר בשוע"ר סי"א: "ואין מברכין עליו [אע"פ שהוא מצוה – טור], לפי שהוא טפל למרור, ונפטר בברכת המרור".
110. ויזהר שלא ישהה באכילתו מתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס (שווע"ר שם סי"ד).

111. משמע אף אם רוצה להסב לא יסב, ודלא כמ"ש בשלחנו שם סי"ג ש"אם רצה להסב רשאי".

"המוציא", דהיינו של השלימה, ואחר כך יאכל הכזית של "אכילת מצה", דהיינו של הפרוסה, יהיה מפסיק בין ברכת "על אכילת מצה" לאכילת כזית מהפרוסה באכילת מצה כזית מהשלימה, וכן להאומר שברכת "המוציא" היא על הפרוסה, אם יאכל מתחלה הכזית מהפרוסה ואח"כ הכזית מהשלימה, הרי הוא מפסיק בין ברכת "אכילת מצה" לאכילת כזית מהשלימה, לפיכך יכניסם לפיו בבת אחת (שווע"ר שם ס"ו).

ואם אינו יכול לרסק בפיו שני הזיתים ביחד, יאכל בתחלה הכזית של "המוציא", דהיינו של השלימה (בהסיבה, לחוש לדעה השניה), ואח"כ הכזית של "אכילת מצה", ואין אכילת הכזית של "המוציא" חשוב הפסק בדיעבד בין ברכת "על אכילת מצה" לאכילת כזית מהפרוסה, כיון שהוא לצורך ברכת "המוציא", וברכת "המוציא" הרי היא גם על אותו כזית של הפרוסה (שם ס"ז). וכשעושה כן יתנה, שאם ההלכה כדעה הראשונה, הרי שאינו יוצא בזה י"ח אכילת מצה, ואם ההלכה כדעה השניה הרי שיוצא בזה י"ח אכילת מצה (פס"ד להצ"צ).

וכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד אפילו לא אכל אלא כזית אחד בלבד, בין מהשלימה בין מהפרוסה, ואפילו אכל בזה אחר זה באכילות הרבה, אם אין מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס יצא (שווע"ר שם ס"ח).

104. מצות מרור מן התורה אינה אלא בזמן שהפסח נאכל, אבל בזמן הזה אינו אלא מדברי סופרים, שתיקנו זכר למקדש (שווע"ר שם סט"ו).

בִּוּרְךָ¹¹². וְאַחַר כֵּן יִקַּח מִצָּה הַג' וְחֹזֶרֶת עִמָּה פְּשְׁעוֹר פְּנִיֹת¹¹³ וְיִטְבֵּל בְּחֶרֶסֶת¹¹⁴ וְיִכְרַם בְּיַחַד¹¹⁵, וְיֹאמֵר זֶה: "כֵּן עָשָׂה הַלֵּל כו"¹¹⁶. וְאוֹכְלֵם¹¹⁷ בְּיַחַד¹¹⁸.

מצה.

116. ומזכיר "פסח", כיון שכן היה הלל כורך בזמן המקדש (הגדת הרבי). וראה גם שוע"ר שם סוסי"ח: "המזכיר לא הפסיד".

117. ולא יברך על כריכה זו לא ברכת המצה ולא ברכת המרור, שמא הלכה כחכמים, ואין בכריכה זו שום מצוה, ואף לפי דעת הלל הוא יוצא בברכת המצה והמרור שבירך כבר, ולכן צריך ליהזר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך "על אכילת מצה" עד שיאכל כריכה זו, כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה זו לפי דעת הלל, ואם עבר ושח – אין צריך לחזור ולברך על כריכה זו שמא הלכה כחכמים (שוע"ר שם סי"ח).

118. לכתחלה יזהר לבלוע כל הכזית מצה בבת אחת עם כל הכזית מרור כשהן מרוסקים בפיו, אלא אם כן קשה עליו לבלוע ב' הזיתים בבת אחת, שאז יכול לבלוע מעט מכזית זה ומעט מכזית זה בבת אחת, ואח"כ יחזור ויבלע מעט מכזית זה ומעט מכזית זה בבת אחת, עד שיאכל כל השני זיתים (שוע"ר שם סכ"א). ויאכלנו בהסיבה (הגהה מסידור הצ"צ). וכ"ה בשוע"ר שם ס"כ: "כריכה זו יש אומרים .. שצריכה הסיבה, כיון שמצה צריכה הסיבה, ואף שכבר אכל מצה בהסיבה, מכל מקום כריכה זו היא זכר למקדש כהלל, והלל לא היה אוכל מצה קודם כריכה זו, ובמצה שבכריכה זו הוא יוצא ידי חובתו, והיה צריך להסב באכילתה, לפיכך גם אנחנו צריכים להסב, וכן עיקר".

112. לפי דעת הלל הזקן אין אדם יוצא ידי חובתו מן התורה אלא אם כן כורך כזית פסח וכזית מרור וכזית מצה ואוכלן ביחד, לקיים מה שנאמר "על מצות ומרורים יאכלוהו". ואף בזמן הזה שמרור אינו אלא מדברי סופרים, אינו יוצא ידי חובת מרור לפי דעת הלל אלא אם כן נוטל עוד כזית מצה וכורכו עם כזית מרור ואוכלן ביחד, שהרי מרור בזמן הזה תקנהו חכמים זכר למקדש שהיה אז חיובו מן התורה, ובזמן שבית המקדש קיים אינו יוצא ידי חובת מרור מן התורה לפי דעת הלל אלא אם כן כורכו עם המצה, לפיכך גם עכשיו צריך לכורכו עם מצה (שוע"ר שם סי"ז).

113. הן המצה והן החזרת (שוע"ר שם סי"ח). שיעור כזית כאן הוא השיעור היותר קטן בכזית, היינו פחות מעט משליש ביצה, כיון שחיובו מדרבנן.

114. המרור של כריכה זו בלבד, שהרי כריכה זו היא זכר למקדש כהלל, והלל היה מקיים מצות חרוסת במרור זה שבכריכה, שהרי לא היה אוכל מרור כלל קודם כריכה (דעה הב' בשוע"ר שם סי"ט, שהעיקר להלכה כמותה).

ולהעיר שכאן לא כתב רבנו לנער החרוסת מהמרור, וכן מובא בב"י (בסי' תעה) בשם מהר"י מולין, ודלא כפמ"ג שם א"א סק"ז שמצריך לנער.

ולמעשה מנהג חב"ד לא לטבול, אלא נותנים מעט חרוסת יבשה על החזרת ומנערין אותה ממנה, כל זה זהירות משום חשש מצה שרויה (ראה הגדת הרבי).

115. דהיינו שנייה החזרת בין שתי חתיכות

שֶׁלֶחַן עֹזֵר. וְאַחַר כֵּךְ¹¹⁹ אֹכֵל וְשׂוֹתָה כְּדֵי צְרָפוֹ¹²⁰. וְיִכּוֹל לְשֹׁתוֹת יַיִן בֵּין פּוֹם ב' לַג'¹²¹.

צִפּוֹן. וְאַחַר כֵּךְ יִקַּח הָאֶפִיקוֹמֵן¹²² וְיַחֲלֶקוּ לְכָל בְּנֵי בֵיתוֹ¹²³, לְכָל אֶחָד פְּנִית¹²⁴.

שוע"ר סי' תעג ס"ז). ומצד חובת שמחת יו"ט יש לו לשתות לפחות רביעית יין (ראה שוע"ר סי' תקכט ס"ז).

122. בזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין הפסח בסוף כל הסעודה, כדי שיהיה נאכל על השובע, דהיינו שהפסח יהא גמר כל השביעה. ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כלומר שלא יהיו נפטירין מאכילת הפסח באפיקומן (פירוש אפיקומן, כלומר הוציאו והביאו מזונות ומאכלים על השולחן), דהיינו שלאחר אכילת הפסח לא יאכלו שום מין מזון ומאכל בעולם, שלא יעבור טעם הפסח מפיו על ידי טעם אותו מאכל. ועכשיו שאין לנו פסח, צריך כל אחד לאכול כזית מצה זכר לפסח מלבד המצה שאכל לשם אכילת מצה, וצריך לאכול כזית זה לאחר גמר כל הסעודה כמו הפסח, ולא יאכל אחריו שום מאכל כמו אחר הפסח, וכזית זה נקרא אפיקומן (שוע"ר סי' תעז סעי' א-ג).

123. מה שדוקא כאן מדגיש "ויחלקו לכל בני ביתו", ראיתי מבארים שכיון שהאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח, וקרבן פסח היה נאכל בחבורה, הרי שאף האפיקומן יאכל בחבורה מאפיקומן אחד. וראה שוע"ר סי' תנח ס"י: "המצה השנייה צריכה להיות יותר גדולה מהראשונה והשלישית, לפי שממנה צריך כשני זיתים לכל אחד מבני ביתו, כזית אחד לברכת על אכילת מצה, וכזית אחד לאפיקומן".

124. ולכתחלה טוב לאכול שני זיתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח (שוע"ר שם. וכ"ה מנהג בית

119. נוהגין לאכול ביצים בסעודה זכר לאבילות חורבן בית המקדש, שכשהיה קיים היו מקריבין פסח ואוכלין בלילה זה, ועכשיו אין לנו פסח, לכן מתאבלין עכשיו על זה (שוע"ר סי' תעז ס"ו. וצ"ע למה לא הזכיר זאת כאן בסידורו). ומתחילים לאכול את הסעודה באכילת הביצה שעל הקערה וטובלה במי מלח (הגדת הרבי). ונמצא שהבאת הביצה על הקערה היא זכר לחגיגה, ואכילתה זכר לחורבן.

120. והדיוק הוא בשניים: א) אוכל ושותה כדי צרכו, כדי שיאכל האפיקומן על השובע, ב) שלא יאכל יותר מכדי צרכו, שלא תהיה אכילת אפיקומן אכילה גסה (הגדת הרבי). וראה גם שוע"ר סי' תעז ס"ה: "יש לזהר שלא לאכול ולא לשתות בסעודה זו הרבה יותר מדאי, שלא יאכל האפיקומן באכילה גסה, דהיינו שאינו תאב כלל לאכול, שאז אינו עושה מצוה מן המובחר, שאף שהאפיקומן הוא זכר לפסח והפסח היה נאכל על השובע, מכל מקום צריך שיהא לו קצת תאוה לאכול, אבל כשאינו מתאוה כלל ואוכל, הרי זו אכילה גסה, ואין זו מצוה מן המובחר, אבל מכל מקום יוצא ידי חובתו באכילה זו. אבל אם שבע כל כך עד שנפשו קצה באכילה מרוב שובעו, אף שדוחק את עצמו לאכול, אינו יוצא ידי חובתו באכילה זו, שאכילה גסה כזו אינה נקראת אכילה כלל".

121. אפילו הרבה (שוע"ר סי' תעג ס"א), ואין בזה מוסף על הכוסות, אף אם הוצרך לברך עליו בסעודה, דהיינו שלא היה בדעתו לשתות יין בסעודה (ראה

וַיִּזְהַר שְׁלֵא יִשְׁתֶּה אַחַר אַפְיֻקוּמָן¹²⁵. וַיֹּאכַל בְּהֶסְבֵּה¹²⁶. וַצְרִיךְ לְאָכְלוֹ קֶדֶם חֲצוֹת¹²⁷. בְּרַךְ. וְאַחַר כֶּד מוֹזְגִין כּוֹס שְׁלִישִׁי¹²⁸, וְאוֹמֵר עָלָיו בְּרַפְת הַמּוֹזֵן¹²⁹. וְאַחַר בְּרַפְת הַמּוֹזֵן קֶדֶם שְׁתֵּית כּוֹס שְׁלִישִׁי יִבְרַךְ¹³⁰: "בְּרוּךְ כּוֹ בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן". וְשׁוֹתֶה בְּהֶסְבֵּה. מוֹזְגִין כּוֹס ד'¹³¹, וּפּוֹתְחִין הַדְּלֶת¹³² וְאוֹמֵר¹³³: "שְׁפוּךְ כּוֹ"¹³⁴.

משירורי כוסות, שאם אינו נקי צריך שטיפה והדחה או לקנחו יפה (שוע"ר סי' תעט ס"ב).

129. ואף להאומרים שברכת המזון אינה טעונה כוס, מכל מקום הואיל ותקנו חכמים לשתות ד' כוסות בלילה זה, יש לעשות מצוה בכל אחד ואחד, ועל השלישי יברך על מזונו (שוע"ר סי' תעט ס"א).

130. אריכות לשון זו היא מפני שברכת המזון בסידור אדה"ז לא נדפס בהגדה של פסח אלא במקום אחר (בסדר מוצאי שבת. ובדפו"ר לאחרי תיקון חצות), ולכן הוצרך כאן לכתוב שאחרי שיסיים ברכת המזון (שם) יברך בליל הסדר על הכוס השלישי בורא פרי הגפן.

131. כדי לגמור עליו את ההלל וההגדה (שוע"ר סי' תפ ס"א). ונוהגין [גם] למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא (שוע"ר שם ס"ה). והמנהג למזוג כוס אליהו לפני ברכת המזון.

132. בדפו"ר: "הפתח". כדי לזכור שהוא ליל שימורים ואין מתייראין משום דבר, ובזכות אמונה זו יבא משיח וישפוך הקב"ה את חמתו על הגוים (שוע"ר שם ס"ד). או כדי שיכנס אליהו, כי יעקב נטל מאליהו משכון אות ו' שיבוא ויבשר הגאולה, "כי אכל את יעקב ואת נהו השמו" (הגדת הרבי).

133. בישיבה (הגדת הרבי).

134. קודם שמתחיל "לא לנו" (שוע"ר שם), לומר שישפוך חמתו על הגוים

(הרב), ואם קשה עליו לאכול שני כזיתים על כל פנים לא יפחות מכזית, ואז יעשה תנאי שהוא זכר ע"פ הדעה שהלכה כמותה (הגדת הרבי).

125. שטעם המשקה מבטל מפיו את טעם מצה שמורה של אפיקומן חוץ ממים וכיוצא בהם (שוע"ר סי' תעז ס"א). אך מסתימת לשון רבנו בפנים משמע שאפילו מים לא ישתה (הגדת הרבי). ומה שכתב זהירותו כזאן ולא בסוף הענין, וגם מה שנקט בלשון זהירות ולא בלשון איסור, יש לומר שבא לומר שזהירות זו נוגעת לפני האכילה דוקא, שיש לו לאדם לשתות לפני אכילת האפיקומן עד כדי שלא יגיע לידי צמא לאחר אכילת אפיקומן, שאם לא כן יזדקק להיתר שתיה על סמך הפוסקים המתירים זאת בשעת הדחק (ע"פ הגדת הרבי).

126. כמו הפסח שהיה נאכל בהסיבה.

127. כמו הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות (שוע"ר סי' תעז ס"ו). בשוע"ר שם כתב "צריך ליזהר לאכול האפיקומן קודם חצות", וכאן כתב "וצריך לאכול קודם חצות", והעירני חכם אחד, שיש לומר שזה נעוץ בהבדל שבין השו"ע לסידור, בשו"ע לומדים את ההלכות לפני הסדר, ולכן מזהירו מראש שיזהר שעשיית הסדר עד האפיקומן לא תימשך לאחרי חצות, כי צריך לאכול לפני חצות, ואילו בסידור הרי אוחז בימין "צפון", ומה שייך להזהירו כאן, ולכן כתב רק הדין שצריך לאכול האפיקומן לפני חצות.

128. כוס זה צריך לדקדק בו אם הוא נקי

הַלֵּל¹³⁵ נִרְצָה¹³⁶. הַנּוֹהֲגִין לֹמַר פְּזוּמוֹנִים¹³⁷ אִין לְהַפְסִיק בְּהֵם בֵּין בְּרָכָה זֹ [יִשְׁתַּבַּח] וּבֵין בְּרַפְת הַפּוֹם¹³⁸, אֶלָּא מִיָּד אַחַר כֶּךָ יִבְרַךְ עַל פּוֹם ד': "בְּרוּךְ כּו' בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן". וְשׁוֹתָהּ בְּהַסְבָּה.

בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה "עַל הַגֶּפֶן"¹³⁹. וּבְרַפְת "בוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת" עַל שְׂאֵר מִשְׁקִין¹⁴⁰.

ואַחַר כֶּךָ יֵאמַר¹⁴¹: "לְשָׁנָה תִּבְּאֶה בִירוּשָׁלַיִם"¹⁴².

אחר ד' כוסות נהגו כל ישראל מדורות הראשונים שלא לשתות יין או שאר משקה המשכר, לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו, עד שתחטפנו שינה, ואם יהא מותר לו לשתות יש לחוש שמא ישתכר ולא יעסוק ויספר כלל, אבל לאחר שחטפתו שינה מותר לו לשתות. ויש חולקין על זה ואומרים שמעיקר הדין אסור לשתות כל משקה, כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה של האפיקומן. ויש לחוש לדבריהם אם לא לצורך הרבה.

נוהגין שלא לקרות על מטתו אלא ברכת "המפיל" ופרשת שמע, שפרשה זו מוזכרת בגמרא, אבל לא שאר דברים שנוהגין לקרות בשאר לילות כדי להגן, כי לילה זה לילה המשומרת היא מן המזיקין (שוע"ר סי' תפא ס"ב).

ובקצת מקומות נוהגין שלא לנעול החדרים שישנים שם בליל פסח, כי הוא ליל שמורים לכל בני ישראל לדורותם להוציאם מגלות הזה, ואם יבא אליהו ימצא פתח פתוח ונצא לקראתו במהרה, ואנו מאמינים בזה, ויש באמונה זו שכר גדול. ובמקומות שמצויין גנבים אין לסמוך על הנס (שוע"ר סי' תפ ס"ה).

אע"פ שאין אנו ראוים (הגדת הרבי). צע"ק שחלק זה של ההגדה לא צויינה בשום סימן (הגדת הרבי). ואולי משום שזהו רק מנהג, כאמור בשוע"ר שם.

135. מתחילים לומר (בלא ברכה) מ"לא לנו" עד סוף ההלל (שוע"ר שם ס"א).

136. אם עשה כסדר הזה הוא מרוצה לשמים. וצ"ע דסימן נרצה צ"ל מקומו בסוף הסדר ולא כאן (הגדת הרבי). 137. בבית הרב לא נהגו לומר פזמונים (הגדת הרבי).

138. שהרי תקנת חכמים היתה לגמור ההלל וברכת השיר על כוס ד', וא"כ אין להפסיק ביניהם בפיוטים שאינן מתקנה כלל (שוע"ר שם ס"ג).

139. ובברכה זו פוטר את כל הד' כוסות, שההלל וההגדה אינם חשובים הפסק לענין ברכה אחרונה (שוע"ר סי' תעד ס"ג).

140. כ"ה בדפוס"ר. ובפשטות הכוונה אם לא היה לו יין ושתה ד' כוסות של חמר מדינה.

141. פעם אחת (הגדת הרבי).

142. ושופכים בחזרה הכוס של אליהו לבקבוק (הגדת הרבי). בסידור רבנו לא מובא הסיומת "חסל סידור פסח וכו'", כי הארת הפסח נמשכת גם אחר כך.

הוספה

האם צריך לכיין בברכת המרור להוציא גם את המרור של הכורך

בהגדה של פסח עם ליקוטי טעמים ומנהגים בפיסקא מרור ד"ה ויברך, כותב הרבי: "צריך עיון מפני מה לא העתיק מה שכתב בשו"ע שלו (סי' תעה סי"ח) – וכן מנהגנו – שצריך לכוון לפטור בברכה זו גם מרור שבכורך". וכן העיר הגרא"ח נאה ז"ל בפסקי הסידור שלו.

וזה לשון אדה"ז בשולחנו שם: "ואח"כ יכרוך כזית מצה וכזית מרור ויאכל ביחד, זכר למקדש כהלל, ולא יברך על כריכה זו לא ברכת המצה ולא ברכת המרור, שמא הלכה כחבריו ואין בכריכה זו שום מצוה, ואף לפי דעת הלל הוא יוצא בברכת המצה והמרור שבירך כבר, ולכן צריך ליהזר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משבירך על אכילת מצה עד שיאכל כריכה זו, כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה זו לפי דעת הלל".

ויש להבין, הרי אדה"ז לא כותב בשלחנו שצריך לכיין בברכת "על אכילת מרור" לפטור גם את המרור שבכורך, אלא כותב שברכת המרור עולה גם על המרור שבכורך, ולכן צריך ליהזר שלא לדבר בינתיים. אם כן מה מקשה הרבי: "צ"ע מפני מה לא העתיק מה שכתב בשו"ע שלו כו"י?"

ויש לומר בשני אופנים:

א) הרבי לומד בדעת אדה"ז בשולחנו, שאף שלא כתב במפורש שצריך לכיין, הרי בזה שכתב ש"צריך ליהזר שלא להשיח כו", משמיענו בעצם שבברכה זו עליו לכיין לפטור גם את הכורך, ולכן צריך ליהזר שלא לדבר בינתיים, אלא שאדה"ז נקט בשולחנו את הצד המעשי של הענין. וכן גבי ברכת "על אכילת מצה" אדה"ז נוקט בשולחנו את הצד המעשי בלבד, שלא לדבר בין ברכת "על אכילת מצה" עד לאחר אכילת הכורך, כדי שתעלה ברכת המצה גם על הכורך, ומזה מובן שצריך גם לכיין בשעת הברכה לפטור את המצה שבכורך. ואילו בסידורו כותב אדה"ז את הצד התוכני של הדין: "ויכיין לפטור גם כן אכילת הכריכה", ומזה מובן שאסור להפסיק ביניהם בדבור. ולכן הקשה הרבי מדוע לא כתב

בסידורו את ענין הכוונה בברכת "על אכילת מרור" כמו שכתב בשולחנו את איסור ההפסקה ביניהם בדבור.

ב) אכן אדה"ז בשולחנו לא מצריך כוונה מפורשת בברכת "על אכילת מצה" ו"על אכילת מרור" לפטור גם את הכורך, כיון שסובר שברכת "על אכילת מצה" ו"על אכילת מרור" פוטרת ממילא גם את המצה של הכורך, כיון שהכל בא בהמשך אחד, ורק הצריך לזהר שלא להפסיק ביניהם בדבור, "כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה זו". אך בסידורו סובר אדה"ז (ש'לכתחילה) אין ברכת המצה פוטרת מאליה את הכורך, אלא צריך לכיון במפורש, ולכן כתב בסידורו לגבי ברכת "על אכילת מצה": ויכוין לפטור גם כן אכילת הכריכה", ולכן הקשה הרבי מדוע בסידורו אדה"ז עושה הבחנה בין ברכת "על אכילת מצה" לברכת "על אכילת מרור" ביחס לכורך, והרי בשולחנו לא מחלק ביניהם.

ואולי אפשר ליישב את קושיית הרבי ("צריך עיון") בטעם שאדה"ז לא כתב בסידורו שצריך לכיון בברכת המרור לפטור גם את המרור שבכורך כמו שכתב בברכת המצה, משום שבסידורו סובר אדה"ז שכוונה כזו לא תועיל הן לדעת חכמים והן לדעת הלל, משא"כ בברכת "על אכילת מצה" צריך לכיון לפטור את המצה שבכורך, כי כוונה זו מועילה עכ"פ לדעת הלל, כדלקמן.

דהנה בטעם אכילת כורך כותב אדה"ז בשולחנו שם: "ויכוין שלא נפסקה הלכה לא כהלל ולא כחבריו, לפיכך לצאת ידי שניהם צריך אדם שיאכל כזית מצה בלבד בלא מרור, ויברך על אכילת מצה, שבכזית זה הוא יוצא ידי חובתו מן התורה אף לפי דעת הלל, ואח"כ צריך שיאכל כזית מרור בלבד בלא מצה, ויברך על אכילת מרור, שבכזית זה הוא יוצא ידי חובת מרור לפי דברי חבריו. ואח"כ יכרוך כזית מצה וכזית מרור ויאכל ביחד זכר למקדש כהלל, ולא יברך על כריכה זו לא ברכת המצה ולא ברכת המרור, שמא הלכה כחבריו ואין בכריכה זו שום מצוה, ואף לפי דעת הלל הוא יוצא בברכת המצה והמרור שבירך כבר".

וצריך להבין מה שכתב: "ואף לפי דעת הלל הוא יוצא בברכת המצה והמרור שבירך כבר", אמנם ידי חובת ברכת המצה הוא יוצא משום שגם לפי הלל הוא מקיים מצוה באכילת מצה לבדה, אבל לא מובן איך יוצא י"ח ברכת המרור, והרי לפי דעת הלל אין שום מצוה באכילת המרור שאכל בנפרד, ואם כן לדעתו ברכה זו היתה לבטלה, ואיך ברכה כזו יכולה להוציא את אכילת הכורך שאח"כ?

והנה בטעם שברכת המרור מועילה גם לכורך כותב הפרי חדש (סי' תעה ס"א): "דכיון שכשמברך אמרור קמא, דעתו לפטור נמי מרור דכריכה, אף על גב דמרור קמא הוי רשות [לדעת הלל], לא חשבינן לה לאכילה הפסק, מידי דהוי אכזית של המוציא שמפסיק בין ברכת אכילת מצה לאכילתו, ולא הוי הפסק".

ולכאורה הדמיון בין ברכת המרור לברכת המוציא אינו עולה יפה, כיון שברכת המוציא היא ברכה ראויה, שצריכים לברך אותה לפני אכילת מצה, והיא מועילה גם לכזית של אכילת מצה (כדברי אדה"ז בסי' תעה ס"ז), וממילא ברור שהיא תפטור גם את אכילת מצה, משא"כ לדעת הלל ברכת המרור אינה ברכה ראויה כשמברכים אותה על המרור לבדו, ואם כן איך יכולה לפטור את המרור שבכורך?

אלא בהכרח צריך לומר שהביאור בדברי הפרי חדש וכן בדעת הדעת אדה"ז בשולחנו, הוא, שכיון שלדעת חכמים ברכת המרור אינה ברכה לבטלה, הרי שברכה כזו יכולה לפטור גם את המרור שבכורך גם לדעת הלל. כלומר, לדעת הלל אכן היא ברכה לבטלה, אבל לדידן שאנו מברכים אותה כדעת חכמים היא ברכה הצריכה, וכיון שהיא ברכה הצריכה, הרי גם הלל מודה שברכה כזו יכולה לפטור גם את המרור שבכורך.

והנה כל זה לדעת אדה"ז בשולחנו, אך בסידורו יש לומר שחזר בו אדה"ז מסברא זו, וסובר שאין ברכת המרור פוטרת את ברכת המרור שבכורך, ממה נפשך, אם הלכה חכמים, הרי **אינה צריכה** לפטור, ואם הלכה כהלל, **אינה יכולה** לפטור, וממילא אין טעם לכיון בברכת המרור לפטור את המרור שבכורך, כי בלאו הכי אינו מועיל. משא"כ בברכת המצה, שגם לדעת הלל יש מצוה באכילת מצה בפני עצמה, הרי הברכה מועילה גם לכורך, ולכן כתב אדה"ז בסידורו גבי ברכת המצה לכיון לפטור רת המצה שבכורך, ואילו גבי ברכת המרור לא כתב לכיון לפטור את המרור שבכורך.

והנה כל זה לפלפולא, לבאר את דעת אדה"ז בסידורו, אך למעשה אין לנו אלא מה שכתב רבנו בביאורו להגדה שמנהגנו לכיון בברכת המרור לפטור גם את המרור שבכורך, וכפי דעת אדה"ז בשולחנו, כיון שברכה זו מועילה **למעשה** לפטור את גם את הכורך (כיון **שלדידן** היא ברכה הצריכה), ובפרט כשלא מפסיקים בדבור ביניהם.